

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОНСТИТУЦІЇ ЗЕМЛІ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: sharm05@ukr.net

Мета: аналіз питань реформування екологічної політики світу та дослідження проблем, які перешкоджають прийняттю Екологічної Конституції Землі. **Методи дослідження:** аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняльно-правовий, логічний, діалектичний. **Результати:** вказано роль та значення Екологічної Конституції Землі. **Обговорення:** проблеми та перспективи прийняття Екологічної Конституції Землі.

Ключові слова: Екологічна Конституція Землі; навколишнє середовище; права людини; екологія; екосистема.

Постановка проблеми та її актуальність. Людина на планеті Земля є ніким іншим, як звичайним мешканцем, так само як інші ссавці, птахи, земноводні, риби, плазуни, бактерії, гриби та рослини. Наша планета створена так, що всі ми повинні й можемо комфортно існувати та співіснувати на її просторах. Тому сьогодні виникла глобальна проблема, яка пов'язана з пошуком консенсусу щодо комфортного, і безпечного для планети Земля, співжиття людини та природи.

Щороку обсяги використання людиною природних ресурсів стають все більш масштабними. Людина створює з природніх благ не щось натуральне, а навпаки – штучне, і у таких великих обсягах, що наша Земля перетворюється на купу пластику та металу, що тоне в тумані шкідливих газів, які утворюються внаслідок виробництва людиною благ для її нібито комфортного життя.

Станом на сьогодні переважна більшість населення світу зацікавлена в тому, щоб навколишнє середовище було якісним та безпечним

для життя, а природні ресурси дбайливо використовувалися на благо людини та планети загалом. Незважаючи на те, що всі розвинуті держави світу провадять екологічну політику з метою встановлення балансу між експлуатацією та збереженням природних ресурсів, забезпечити цей законний інтерес людини не вдається.

Саме тому, вже протягом трьох десятиліть розробляється ідея створення міжнародного екологічного акту, який би встановив універсальний новітній екологічний правопорядок для всіх держав світу. Чинні міжнародні угоди у сфері екології не здатні вирішити проблему, що постала, оскільки не мають загальнообов'язкової сили, тому всі положення, зазначені в них, несуть лише рекомендаційний характер. Таким чином, міжнародна спільнота визначила за доцільне створення та прийняття вищого екологічного міжнародного акту – Екологічної Конституції Землі.

Екологічна Конституція Землі є кроком до створення новітнього суспільства та новітніх відносин між людьми в ньому. Чим швидше

людство дійде до визнання необхідності прийняття цього документу, тим більше шансів ми отримаємо на відвернення екологічних катастроф та загроз знищення всього живого на Землі, і тим більшими будуть наші спроможності захистити своє життя та зберегти Планету для майбутніх поколінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розвиток ідеї створення Екологічної Конституції Землі зробили вітчизняні вчені, а саме Ф.Г.Бурчак, М.В.Косицький, Ю.Ю.Туниця, Ю.С.Шемшученко.

Проблема прийняття Екологічної Конституції Землі стала предметом дослідження і зарубіжних вчених – Д. Блюменвіца, Н. Вебера, Г. Ван Хоріка, Дж. Андріані, Б. Футея, Дж. Хіккі. Минуло вже кілька десятиліть, а створення Екологічної Конституції Землі все ще залишається на стадії ідеї.

Метою статті є аналіз питань реформування екологічної політики світу та дослідження проблем, які перешкоджають прийняттю Екологічної Конституції Землі.

Виклад основного матеріалу. Перш за все варто визначити сутність Екологічної Конституції Землі (далі – ЕКЗ) як універсального міжнародно-правового акту. Передбачається, що цей документ має встановити не лише нове регулювання природоохоронної діяльності, а й взагалі закріпити новий порядок економічної поведінки людей. Це пов'язано з тим, що транснаціональні корпорації використовують природні ресурси для власного збагачення. Таким чином, результати економіки стали напряму залежними від природоохоронної діяльності. Отже, цей документ має встановити єдиний порядок економічної діяльності держав щодо експлуатації природних ресурсів, задля того аби зберегти регіональне та глобальне екологічне середовище планети Земля. Процес реалізації ЕКЗ полягає у створенні органів контролю за її дотриманням. Так, Ю. Ю. Туниця пропонує реформувати інституційний апарат ООН для забезпечення реалізації положень ЕКЗ створивши: Раду Екологічної Безпеки на базі Ради Безпеки ООН або ж віднести її функції до останньої; Світову Екологічну Організацію на базі Програми ООН з охорони довкілля (ЮНЕП);

Міжнародний Екологічний Суд на базі Міжнародного Суду ООН або віднести його функції до останнього (спроба створення Міжнародного Екологічного Суду у 1994 році виявилась неефективною, проте залишилася ідея створити його, але вже під егідою ООН); Міжнародну Екологічну Поліцію, що має працювати паралельно з Інтерполом (не є структурою ООН); Міжнародний Екологічний Банк на базі Світового Банку або ж офіційно делегувати його функції останньому. Наведений перелік запропонованих вченим органів міжнародного забезпечення реалізації положень ЕКЗ не є вичерпним і передбачає створення інших органів, які підпорядковані єдиній меті та пов'язані один з одним [1, с. 25].

Очевидно, що створення ЕКЗ та контролюючих органів повинно бути спрямоване на захист екологічних прав людини, передусім, на забезпечення права людини на безпечне навколишнє середовище. Але цікавим є те, що право людини на безпечне навколишнє середовище не передбачено жодним міжнародним нормативно-правовим актом. Тобто, довгий час міжнародні екологічні організації захищають право людини, яке не є закріпленим на міжнародному рівні. Але завдяки теоретичним розробкам науковців колишнього СРСР, зокрема українських, це право було внесене багатьма державами до своїх Конституцій. А з огляду на те, що ЕКЗ має увібрати в себе всі основні постулати конституцій держав світу, та враховуючи, що дана Конституція стосуватиметься в першу чергу взаємодії людини та природи, цілком доцільно, щоб в основі ЕКЗ лежало право людини на безпечне навколишнє середовище, адже воно породжує всі інші екологічні права людини. Так, Ю. С. Шемшученко справедливо зазначає, що ключовою ідеєю для визначення змісту та структури ЕКЗ повинна стати доктрина про право людини на безпечне навколишнє середовище [2, с. 5].

В теорії екологічного права існує багато розробок стосовно ЕКЗ, і проаналізувавши дослідження розробників ідеї створення ЕКЗ можна зробити висновок, що проблема її реалізації теоретично вирішена. Науковий доробок національних вчених-екологів є доволі широким,

змістовним та придатним для реалізації його на практиці. Але з огляду на те, що процес реалізації ЕКЗ не розвивається далі теоретичних розробок, варто дослідити причини цієї проблеми.

Тривалість реформування світової екологічної політики схиляє до думки, що людство не здатне налагодити екологічну стабільність. Але, насправді, людський інтелект надзвичайно могутній, доказом цьому є створення ряду складних явищ суспільного життя, підкорення космосу тощо. Врешті-решт, саме через результати інтелектуальної діяльності людини руйнується біосфера Землі, тому не виникає сумніву, що саме людина і ніхто інший здатна взяти ситуацію під контроль і зупинити розвиток екологічних проблем, доки вони не стали неконтрольованими.

Процес реалізації ЕКЗ обіцяє бути тривалим і це спричинене не так створенням самого тексту документа і формування контролюючих органів, як прийняттям самого рішення спільнотою держав світу щодо створення такої Конституції. Справа в тому, що формування будь-якого універсального акту вимагає певних перелаштувань у роботі тієї чи іншої державної сфери, тим паче, коли йде мова про глобальний міжнародний документ, який стосується встановлення жорстких рамок економікам держав світу з метою забезпечення права людини на безпечне навколишнє середовище та суміжних прав.

Причиною екологічних проблем та відтягування прийняття ЕКЗ, на нашу думку, є дві глобальні проблеми: одна з них є психологічною, а інша – політичною.

Однією з основних психологічних перешкод на шляху до створення ЕКЗ є сформована антропоцентрична модель розуміння світу. Впродовж еволюції людство почало наділяти природу виключно економічною цінністю. Так, дерева почали мати цінність лише тоді, коли їх зрубують й відправляють на експорт, або з них виготовляються папір, дорогі меблі чи предмети декору. Земля стає цінною лише тоді, коли її можна продати під забудову або ж засіяти виснажливими злаковими культурами та отримати великий прибуток. Водойми є вартими уваги лише у сфері судноплавства, риболовлі, потреб виро-

бництва. Частішими стають випадки, коли навіть чисте повітря стає предметом прибутку. Людство винайшло методи споживання всього, що надає природа, але лише одиниці, серед майже восьми мільярдів людей на Планеті, ставляться до Землі як до свого дому, про який потрібно дбати, аби він якомога довше залишався затишним, щоб у майбутньому ще не одне покоління могло в ньому існувати.

Антропоцентричний підхід є доволі жорстким, з моральної точки зору, стосовно навколишнього середовища і передбачає те, що природа має цінність лише тому, що людина її оцінює, а збереження довкілля є важливим лише через те, що воно необхідне для комфортного життя людини. Так, І. П. Соловій зазначає, що антропоцентризм є основою пануючого сьогодні світогляду, який можна охарактеризувати як антиекологічний і пронизаний духом соціального оптимізму [3]. Ми повинні прийняти факт того, що не людина є творцем природи, а навпаки, наше життя, реалізація наших мрій і сподівань залежать від природи.

Наступною глобальною проблемою створення ЕКЗ є політична, а саме: небажання глав та урядів держав світу обмежувати зростання своїх економік та бажання вкладати кошти у неприбуткові проєкти, через якусь абстрактну небезпеку щодо екологічних катастроф тощо. Тобто, природоохоронна діяльність держав спрямована передусім не на відвернення екологічних проблем, а на їх усунення. Ніхто не хоче передчасно позбавляти бюджети своїх держав колосальних доходів від дешевого екологічно-шкідливого виробництва, та надмірної експлуатації природних ресурсів, що неминуче призводить до їх швидкого виснаження. Підтвердженням існування такої проблеми є вихід у 2020 році США із Паризької кліматичної угоди 2015 року, адже Президент США Д. Трамп не визнав проблему глобального потепління, а положення даної угоди вважає «несправедливими» по відношенню до економіки США [4].

На підставі вищенаведеного, можна стверджувати, що існування таких настроїв у суспільстві та державах світу неминуче призводить до безініціативності щодо охорони та захисту навколишнього природного середовища.

Політична проблема прийняття ЕКЗ є більш масштабною, ніж це може здаватися на перший погляд, практична бездіяльність держав світу щодо забезпечення екологічних прав людини породжує ряд глобальних проблем (знищення дерев на Планеті, будівництво промислових районів біля місць проживання людей тощо) та спричиняє фактичне порушення екологічних прав людини.

Отже, ЕКЗ має створити новітнє бачення світу, у якому люди сприйматимуть себе не єдиною цінністю на Землі, а почуватимуть себе такими самими мешканцями Планети як і все живе на ній, усвідомлюючи існування планети не лише в межах природи, яку вони бачать на власні очі, а і як частину Всесвіту.

Багато століть тому людина була звичайною істотою на рівні з іншими відомими людині живими організмами на землі. Однак еволюція показала людині фантастичні здібності її інтелекту, якими людину нагородила природа. Тепер упродовж значного проміжку часу бачимо, що можливості людського інтелекту вийшли з-під контролю природи, а людина стала найбільшим паразитом на планеті Земля. Так, саме паразитом, адже споживаючи природні блага, людина дає взамін недостатньо заради того аби зберегти ресурси, відновити їх, щоб в майбутньому мати можливість споживати ще. З іншого боку людина, так само, може принести найбільше користі Планеті доклавши належних зусиль для збереження довкілля.

Серед усіх існуючих екологічних проблем варто проаналізувати проблему знищення лісів на Планеті, адже окрім масової їх вирубки додалися ще й масштабні лісові пожежі (Австралія, Бразилія, Сполучені Штати Америки, Російська Федерація, Україна), що сколихнули світ минулого року. У 2015 році Томас Кроутер із групою вчених в рамках проекту ООН представив масштабну інформацію про дерева. Так, станом на 2015 рік в світі налічувалось близько 3 тис. млрд. дерев. Кожне дерево за рік виробляє 100-200 кг повітря, якого достатньо для дихання однієї людини протягом цілого року. Люди вирубують близько 15 мільярдів дерев протягом року, а висаджують лише 5 мільярдів дерев натомість [5]. Як наслідок, ми втрачаємо 10 мільярдів

дерев щороку, таким чином, через 300 років маємо загрозу взагалі втратити дерева, завдяки яким ми можемо дихати і, відповідно, жити. Але з огляду на сучасні події в екосистемі, є побоювання, що існуючими темпами дерев стане менше. Таким чином, зважаючи на масштаби виробництва автомобілів у світі, можна зробити висновок, що рослини не зможуть спожити таку кількість вуглекислого газу, зважаючи і на викиди газів виробництва в тому числі. Загазованість повітря викликатиме підвищення температури, а підвищення температури – зміну клімату.

Як бачимо, зникнення самих лише дерев призведе до незворотнього катастрофічного екологічного процесу. Тоді виникає питання: чи варта варварська вирубка лісу того, що менш, ніж за 300 років людство стане не жити, а боротися за життя, а кадри із фільмів про апокаліпсис стануть реальністю? Природа є складною системою, в якій кожен елемент пов'язаний між собою. Так само як людина залежить від природи, так і природа залежить від людини. Тоді чому б не забезпечити добросовісне та дієве державне регулювання в сфері екології, зокрема стосовно вирубки лісів?!

Людина може прожити комфортно, а головне безпечно для себе та майбутніх поколінь, якщо вкладе кошти, зароблені нею в збереження природного середовища, якщо не буде зайвий раз витратити природні ресурси для виготовлення неважливих для життя речей. Саме для реалізації таких глобальних та рішучих ідей і є необхідною ЕКЗ, яка здатна об'єднати сили співтовариства держав та спонукати їх до ведення якісної екологічної політики.

Кожна людина має право на безпечне навколишнє середовище, і це право є абсолютним. Немає значення те, що міжнародними актами воно не затверджене, це право людина має, незалежно від її можливостей впливу на природу, незалежно від стану здоров'я чи від майнового стану. Згадаймо виступ екоактивістки Грети Тунберг на кліматичному саміті ООН в Нью-Йорку. Шведська природозахисниця зауважила, що поки можновладців цікавлять тільки гроші і економічне зростання, в світі вмирають люди і руйнуються екосистеми [6]. З цього вислову ба-

чимо, що світ ділиться на людей, які збагачуються за рахунок природи, та на людей чие право на безпечне навколишнє середовище порушується внаслідок такого антиекологічного збагачення.

Відомою в Україні є ситуація, коли промислові зони будуються біля житлових комплексів. Із яких пір одна людина може порушувати права іншої людини, відкуповуючись лише екологічним податком? Згідно з ч. 2 ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [7]. Тоді хто як не держава повинна контролювати забезпечення права людини на передбачене Конституцією України безпечне для життя та здоров'я довкілля, яке є фактично порушеним вищеописаною діяльністю? Така сама проблема існує не лише в Україні, а й в інших державах світу. За часів пандемії глобальне співтовариство отримало ще одну причину для своїх внутрішніх різноспрямованих змін, щоб дати досить швидку реакцію на своє подальше існування та розвиток в умовах боротьби з COVID-2019 [8, с. 439]. Запобігання порушенням прав людини є ключовою складовою захисної політики кожної країни світу [9, с. 585]. Але, на превеликий жаль, держави не завжди гарантують своїм громадянам право на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Висновки. Єдиною рушійною силою, на нашу думку, задля згуртування співтовариства держав та прийняття ЕКЗ є діяльність ООН, адже до цієї організації входять усі держави світу. Статутом ООН передбачена діяльність Організації з метою захисту прав та свобод людини. ЕКЗ повинна бути прийнята, адже це важливо для кожної людини на землі, оскільки ООН може створити умови для згуртування та переконання держав у прийнятті ЕКЗ та забезпечити людині право на безпечне навколишнє середовище.

Процес прийняття ЕКЗ не можна відкладати тому, що спливає час, держави не завжди звертають увагу на порушення екологічних прав

людини, а шанси на виправлення ситуації з кожним днем зменшуються. Тому екологічна політика держави має забезпечуватись на міжнародному рівні Конституцією та контролюючими органами, що дозволить підвищити її ефективність.

Сьогодні планета Земля повністю знаходиться в руках людства, транснаціональні корпорації заради надприбутків можуть знищити біосферу Землі і лише небайдужі люди можуть її врятувати.

ЕКЗ повинна стати не просто черговим міжнародним договором, а переломним моментом в еволюції суспільства та покласти початок новому баченню світу, де не людина є центром всього, що відбувається на Землі, а природа, до якої входить людина і все живе та неживе на Планеті загалом. Ідея ЕКЗ різнобічно розроблена на теоретичному рівні вітчизняними правниками-екологами, усі наукові розробки вимагають лише вольового рішення держав світу для їх реалізації. ЕКЗ є складним міжнародним актом, який вимагає серйозних змін, які варті того, аби людина жила далі на Землі. Для того, аби врятувати біосферу Землі, необхідно змінити ставлення людини до природи і дбайливо користуватися природними ресурсами, які забезпечують життя на планеті (повітря, вода, ліси). Право на безпечне навколишнє середовище сьогодні є одним із найважливіших прав людини. Від його реалізації залежить життя та здоров'я кожного з нас. Проблема реалізації права на безпечне навколишнє середовище сьогодні є глобальною, а тому передусім потребує уваги всієї міжнародної спільноти.

Література

1. Туниця Ю. Ю. Сутність ідей Екологічної Конституції Землі та її концептуальні засади. *Науковий вісник*. Львів: УкрДЛТУ. 2002. Вип. 12.7. С. 22-29.
2. Шемшученко Ю. С. Екологічна Конституція Землі: від ідеї до практичного втілення. *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 9. С. 3-7.
3. Соловій І. П. Роль громадськості у формуванні концепції Екологічної Конституції

Землі. *Науковий вісник*. Львів: УкрДЛТУ. 2002. Вип. 12.7. С. 41-50.

4. McGrath M. Climate change: US formally withdraws from Paris agreement. 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/science-environment-54797743>.

5. Were There More Trees 100 Years Ago Vs Today? URL: <https://blog.tentree.com/fact-check-are-there-really-more-trees-today-than-100-years-ago/>.

6. «Ми стоїмо на порозі масового вимирання»: екоактивістка Грета Тунберг на саміті ООН. 2019. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/289499-mi-stoyimo-na-porozhi-masovogo-vimirannya-ekoaktivistka-greta-tunberg-na-samiti-onn>.

7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 чер. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

8. Myronets O.M., Danyliuk I.V., Dembytska N.M., Frantsuz-Yakovets T.A., Dei M.O. Current Issues and Prospects of Modern Higher Legal Education in Conditions of the Fight against COVID-19. *Cuestiones Políticas*. 2020. № 37. P. 438–456. DOI: 10.46398/cuestpol.3865.29.

9. Myronets O., Burdin M., Tsukan O., Nesteriak Yu. Prevention of human rights violation. *Asia Life Sciences*. 2019. № 21 (2). P. 577-591.

References

1. Tunicya Yu.Yu. Sutnist idej Ekologichnoi' Konstitucii' Zemli ta i'i' konceptualni zasady. *Naukovyj visnyk*. Lviv: UkrDLTU. 2002. Vip. 12.7. S. 22-29.

2. Shemshuchenko Yu. S. Ekologichna Konstytucija Zemli: vid idei' do praktychnogo vtilennja.

Visnyk Nacionalnoi' akademii' nauk Ukrainy. 2007. № 9. S. 3-7.

3. Solovij I. P. Rol' gromads'kosti u formul'uvanni koncepcii' Ekologichnoi' Konstitucii' Zemli. *Naukovyj visnyk*. Lviv: UkrDLTU. 2002. Vip. 12.7. S. 41-50.

4. McGrath M. Climate change: US formally withdraws from Paris agreement. 2020. URL: <https://www.bbc.com/news/science-environment-54797743>.

5. Were There More Trees 100 Years Ago Vs Today? URL: <https://blog.tentree.com/fact-check-are-there-really-more-trees-today-than-100-years-ago/>.

6. «My stoi'mo na porozhi masovogo vymyrannja»: ekoaktivistka Greta Tunberg na samiti OON. 2019. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/289499-mi-stoyimo-na-porozhi-masovogo-vimirannya-ekoaktivistka-greta-tunberg-na-samiti-onn>.

7. Konstytucija Ukrainy: pryjnjata na p'jatij sesii' Verhovnoi' Rady Ukrainy 28.06.1996 r. *Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141.

8. Myronets O.M., Danyliuk I.V., Dembytska N.M., Frantsuz-Yakovets T.A., Dei M.O. Current Issues and Prospects of Modern Higher Legal Education in Conditions of the Fight against COVID-19. *Cuestiones Políticas*. 2020. № 37. P. 438–456. DOI: 10.46398/cuestpol.3865.29.

9. Myronets O., Burdin M., Tsukan O., Nesteriak Yu. Prevention of human rights violation. *Asia Life Sciences*. 2019. № 21 (2). P. 577–591.

CONCERNING EXPEDIENCY OF ADOPTING THE ECOLOGICAL CONSTITUTION OF THE EARTH

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: sharm05@ukr.net

Purpose: analysis of issues of reforming the world's ecological policy and research of problems that prevent the adoption of the Ecological Constitution of the Earth. **Methods of research:** in this article general scientific and special methods were used. So, the basis of research consists of methods of cognition (analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, comparison, etc.), general scientific methods (empirical research, methods of theoretical cognition). **Results:** the Ecological Constitution of the Earth must be adopted, because it is important for everyone in the world, since the UN can create the conditions for cohesion and persuasion of states to adopt this Constitution and ensure the human right to a safe environment.

The process of adopting the Ecological Constitution of the Earth cannot be postponed because time is running out, states do not always pay attention to violations of ecological human rights, and chances of correcting the situation are decreasing day by day. Therefore, the state's ecological policy should be ensured at the international level by the Constitution and regulatory bodies, which will increase its effectiveness.

Today, the planet Earth is completely in the hands of mankind, transnational corporations, for the sake of superprofits, can destroy the Earth's biosphere and only caring people can save it.

The Ecological Constitution of the Earth should become not just another international treaty, but a turning point in the evolution of society and start a new vision of the world, where man is not the centre of everything happening on the Earth, but nature, which includes man and all living and non-living things on the Planet as a whole. The idea of the Ecological Constitution of the Earth is variously developed at the theoretical level by domestic lawyers-ecologists, all scientific developments demand only the willful decision of the states of the world for their realization. The Ecological Constitution of the Earth is a complex international act that requires major changes that are worthwhile for people to live on the Earth. In order to save the Earth's biosphere, it is necessary to change man's attitude to nature and carefully use the natural resources that provide life on the Planet (air, water, forests). The right to a safe environment is one of the most important human rights today. The life and health of each of us depend on its realization. The problem of realization of the right to a safe environment is global today, and therefore needs the attention of the entire international community. **Discussion:** problems and prospects of adopting the Ecological Constitution of the Earth.

Keywords: the Ecological Constitution of the Earth; human rights; environment; ecology; ecosystem.